УДК 373.5.091

DOI <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2019-2-25-33>

Віра Мелешко,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6224-5201>

м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРИТЕРІЇВ І ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ УЧНІВ НАУКОВИХ ЛІЦЕЇВ

Анотація.

У статті проаналізовано теоретичні засади розвитку інтелектуальної обдарованості, визначено сутність цього феномену як апарату розумної поведінки. Окреслено зв'язки між компонентами інтелектуальної обдарованості. Подано тлумачення понять «критерії», «показники», їх смислові значення, що розкрито в літературних джерелах.

Розглянуто актуальні проблеми, що пов'язані з навчанням обдарованих дітей у наукових ліцеях. Наведено мотивацію розвитку інтелектуальних здібностей ліцейстів, що корелюються з їхніми цілями, інтересами та здібностями. Виокремлено вимоги до інтелектуальної обдарованості учнів наукових ліцеїв як здобувачів освіти та їх готовності до навчання в таких закладах освіти.

Ключові слова: інтелектуальна обдарованість; критерії; показник обдарованості; науковий ліцей; розвиток інтелектуальної обдарованості.

Забезпечення умов для розвитку інтелектуально обдарованих учнів наукових ліцеїв і реалізації їх потенційних можливостей є одним із пріоритетних завдань сучасних закладів освіти.

Актуальність проблеми розвитку інтелектуально обдарованої особистості посилюється внаслідок подальшого розширення мережі наукових ліцеїв, створення інноваційного освітнього простору, що буде сприяти поглибленню інтелектуальних якостей здобувачів освіти. У таких закладах посилюється увага до особливостей освітнього процесу, спрямованого на науково-пошукову діяльність, що потребує виявлення критеріїв і показників інтелектуальної обдарованості чи її складників в умовах ефективного та якісного навчання в науковому ліцеї.

На думку І. Волощука, аналіз новітніх досліджень дає підстави стверджувати, що обдарована поведінка є атрибутом не лише індивідів із високим показником IQ, а й тих, хто знаходиться нижче критичного значення рівня розвитку інтелектуальних здібностей, а також використовується для поділу індивідів на групи на основі визначених здібностей (з академічною обдарованістю, творчо-продуктивною) [1, с. 15].

З огляду на це, зосередимо увагу на аспектах, що характеризують учнів наукових ліцеїв з академічною обдарованістю як потенційних учасників освітнього процесу наукового ліцею.

Розглядаючи мотиваційний аспект поведінки учня такого закладу, важливо врахувати підвищену вибірковість до різних сторін предметної дійсності, пізнавальних потреб, допитливості та ініціативності.

Пізнавальні потреби інтелектуально обдарованих учнів виходять за межі стандартних вимог і норм, а тому зростає рівень обсягу та складності змісту освіти, форм реалізації тощо. Це пов'язано з інтересом до знань, досліджень, співставлень, порівнянь, здатністю до аналізу та синтезу, особливо високою зацікавленістю певним предметом. Потрібно зауважити, що спостерігається інтенсивна схильність учнів наукових ліцеїв до експериментування, яка супроводжується наполегливістю, високою працездатністю, вимогливістю до себе, результатів освітньої діяльності, прагненням досягати цілей.

Згідно з висновками дослідника О. Бурова, перехід на навчання учнів до старшої школи позитивно впливає на інтелектуальний розвиток учнів, тобто відбувається певний стрибок, що характеризується входженням у період юності. Автор зазначає, що найважливішими новоутвореннями інтелектуальної сфери в юнацькому віці стають такі: розвиток теоретичного (гіпотетико-дедуктивного, абстрактного) мислення, філософська рефлексія; тяга до абстрагування та широких узагальнень, пошуку загальних закономірностей і принципів, що стоять за окремими фактами; схильність перебільшувати силу свого інтелекту, рівень знань та самостійності. Збільшується ступінь індивідуалізації в інтересах і здібностях, а також формується індивідуальний стиль розумової діяльності [2, с. 118].

Дослідна та пошукова активність інтелектуально обдарованих старшокласників виражається прагненням до виявлення нового, продукування ідей, постановки й розв'язання проблем, що свідчить про дослідницьку активність індивіда, його посилений інтерес до нового й невідомого.

Аналіз практики свідчить, що існують певні відмінності між учнями основної школи. Для учнів 8–9 класів головним структурним компонентом обдарованості та творчого розвитку стає проблемність, що забезпечує відкритість учнів до нового та виражається пошуком невідповідностей і протиріч, самостійною постановкою нових питань і проблем. В учнів старшої школи посилюється інтерес до пошуку, дослідження стає системним і мотивованим. Відкриття нового виражається в пошуку нових підходів до розв'язання проблеми та у відмові від стандартних гіпотез, пошуку альтернатив. Спостерігається здатність до оцінювання, самооцінювання власного вибору, узагальнення та прийняття рішень. Причому оцінювання забезпечує можливість самодостатності, самоконтролю, впевненості у власних діях, рішеннях і здібностях, що стимулює інтелектуальний розвиток учня, підвищує рівень мотивації.

Названі характеристики як показники розумової поведінки створюють цілісну інтегральну структуру інтелектуальної обдарованості, що змінюється, розвивається впродовж навчання в науковому ліцеї. Це означає, що обдарованість учнів старшої школи розглядають як потенціал інтелектуального розвитку, що трансформується з кількісних показників у якісні рівні міри обдарованості. Разом з тим, необхідно зазначити, що не звертаючи увагу на підлітковий етап життєвого віку, обдарованість конкретного особи вважають умовною характеристикою. Тому інтелектуальна обдарованість – це інтегративна якість особистості, що за однакових умов, ресурсів досягає вищих результатів ніж інші. Для визначення інтелектуальних обдарувань за притаманними їй ознаками та особливостями використовують певний набір критеріїв.

На думку М. Холодної, інтелектуально обдарована особистість вирізняється високою інтелектуальною продуктивністю, що визначається ефективністю процесів надходження та перероблення інформації та володіє високим рівнем готовності до генерації ідей («креативності» у вузькому значенні цього терміна, або дивергентного мислення) [3, с. 28].

З урахуванням багатогранності та складності феномену інтелектуальної обдарованості *відзначимо основні принципи*, відповідно до яких виявляються показники їх розвитку:

- *системності* в оцінюванні та виявленні кількісних та якісних показників обдарованості;
- *комплексності* в характері оцінювання різних складників інтелектуальних здібностей, вивченні тенденцій їх формування, що відбувається в освітньому процесі;
- *взаємозалежності* компонентів інтелектуальної обдарованості та складники здібності (загальні та спеціальні);
- *об'єктивності* до оцінювання здібностей, творчості, результативності;
- *цілісності* в оцінюванні особистісних якостей, що залежать від індивідуальних характеристик, якостей внутрішнього та зовнішнього середовища тощо.

Аналіз наукових досліджень О. Бузова доводить, що структурна модель методів виявлення академічної обдарованості охоплює такі складники: *психологічні* (вивчення мотивації, когнітивного стилю, пошукової активності, пам'яті); *соціометричні* (оцінювання однокласників, батьків, учителів); *педагогічні* (аналіз успішності, активності на заняттях, участі в олімпіадах, конкурсах, МАН; громадська діяльність); ведення учнівського портфоліо. Серед визначальних складників для академічно обдарованих учнів О. Бузов назвав також *мотивацію учіння, рівень академічної самооцінки, рівень досягнень* [2, с. 58].

У контексті сучасних наукових доробків щодо проблем інтелектуальної обдарованості для нас важливо обґрунтувати ті критерії та показники, що характерні для учнів наукового ліцею, а також виявити динаміку їхнього розвитку в освітньому процесі.

Поняття «критерій» має грецьке походження та означає здатність розрізняти, засіб судження, мірило. Критерії набувають системно класифікаційних ознак, за якими визначаються тенденції та динаміка розвитку інтелектуальних здібностей і приймаються відповідні рішення. Разом з тим, критерій складається з сукупності ознак, що визначають певний сегмент обдарованості чи вектор її розвитку. Критерії дають змогу *визначити* базові основи стану інтелектуальних здібностей конкретної особи, *використати* для обстеження інтелектуальної обдарованості старшокласника-ліцеїста в ролі мірила визначення його готовності до подальшого розвитку в освітньому процесі, визначити ефективність цього процесу.

У наукових джерелах дослідники обґрунтовують поняття «критерій» як єдність основних кількісних та якісних характеристик аналізованого й оцінювального об'єкта. У цьому визначенні критерій слугує основою для формування певного банку показників, а також мірилом оцінювання результатів діяльності чи умов. Переважно науковці вказують на два види критеріїв: 1) формально-логічного плану; 2) емпіричні, що ґрунтуються на об'єктивних даних (експериментальних) [4, с. 290].

Розробляючи теорію обдарованості Р. Стернберг виділив критерії для ідентифікації обдарованої особистості, вказавши на вагомість інтелектуальної діяльності, що має відповідати таким показникам:

- а) критерій вищості – максимально високі показники успішності за виконання певного психологічного тесту в порівнянні з іншими учасниками випробовування;
- б) критерій нетиповості (рідкісності) – високий рівень нетипової діяльності для вибірки серед респондентів (наприклад, висока оцінка за тестом, що перевіряє знання з предмета);
- в) критерій продуктивності – високі показники виконання тесту, що свідчать про можливості суб'єкта реально щось зробити в певній предметній галузі;
- г) критерій демонстративності – високі показники виконання певного тесту, неодноразове повторення їх під час інших валідних вимірювань у будь-яких альтернативних ситуаціях;
- д) критерій цінності – високий показник виконання відповідного тесту з урахуванням значущості цієї психологічної якості в конкретному соціокультурному контексті [5, с. 147].

Так, В. Мухіна зазначає, що у процесі виявлення інтелектуальних здібностей необхідно врахувати те, що розумовий розвиток дитини надто складний, оскільки містить багато параметрів, сторін і проявів. З огляду на це, тестові завдання мають враховувати багатовимірність цього феномена та максимально виявляти наявний рівень розвитку інтелектуальних здібностей, вказувати на головні ознаки цих сторін, щоб у процесі аналізу дійсно можна було дійти висновку про динаміку розумового розвитку особи в цілому [6].

Критерії розробляють на основі певних теоретичних, методологічних, методичних та емпіричних засад. Їх використовують як інструмент для виявлення «інтелектуально обдарованих» ліцеїстів, які мотивовані навчатися в особливих умовах (науковому ліцеї) та виділяються з середовища однолітків суттєвими ознаками, властивостями, особливостями. Для інтелектуально обдарованих учнів старших класів характерними є стабільні освітні досягнення, стійкі бажання аналізувати процеси, предмети, явища, високою мотивацією до дослідної діяльності тощо.

У функціональному визначенні критерії, показники, оцінки вважаються важливими інструментами, за допомогою яких ідентифікуються особи, які володіють інтелектуальними якостями та здібностями, виявляють характерні відмінності учнів у пізнавальному та творчому сегментах від однолітків.

З огляду на те, що поняття «критерій» є багатозначним, наше завдання полягає в тому, щоб виокремити семантичне ядро в підходах до розроблення тестів, опитувальників, змісту, що будуть слугувати засобом виявлення показників та оцінок інтелектуально обдарованих ліцеїстів. Разом з тим, у процесі розроблення методик обстеження інтелектуальних здібностей учнів буде використано обґрунтовані методологічні засади, принципи, ідеї, підходи до критеріїв і показників, розроблених вітчизняними та зарубіжними науковцями.

Поняття «показник» семантично близьке до поняття «ознака». Серед таких показників можна назвати ознаку за змістовим навантаженням, що вказує на зміст ознаки обдарованості учня. Показник розглядають також як ознаку, за якою можна визначити, установити чи ідентифікувати особу, її переваги, що характеризує наявність та розвиток інтелектуальної обдарованості. Обстеження інтелекту передбачає також урахування зовнішніх і внутрішніх проявів як об'єктивний процес, що впливає на динаміку розвитку задатків та інтересів інтелектуально обдарованих учнів.

Окрім показників розвитку інтелектуальної обдарованості, у нашому дослідженні важливими також будуть і оцінки, що використовуватимуться для фіксації кількісних параметрів інтелекту чи вимірювання рівня розвитку обдарованості. Оцінка в загальному розумінні – це вираження оцінювального ставлення суб'єкта до об'єкта, оцінювання процесу, явища, системи, що має дві форми: оцінювальне судження і кількісне вираження. Оцінювання через показники та критерії опосередковано дає змогу передбачити певний «еталон», відповідно до якого вимірюється рівень оцінювального об'єкта.

Згідно з нашими припущеннями, стимулом розвитку інтелектуальної обдарованості учня наукового ліцею мають слугувати ефективна організація освітнього процесу, засоби активізації пошукового, дослідного, творчого потенціалу особистості, варіативні форми саморозвитку та самореалізації тощо.

Необхідно зазначити, що критерії, показники, оцінки перебувають у тісному взаємозв'язку. Незважаючи на те, що в методологічному сенсі критерії розглядаються як цілісна взаємозалежна система показників, у нашому дослідженні будемо їх використовувати як окремі показники змістового сегменту, тобто як під час занять, так і у позакласній освітній діяльності.

Методологічною основою інструментарію для виявлення розвитку інтелектуальної обдарованості ліцеїста виокремлено системний підхід, сутність якого полягає в розробленні сукупності критеріїв обстеження інтелекту як апарату розумової поведінки ліцеїста:

- представлення критеріїв, показників, оцінок;
- розумова поведінка обдарованого учня – цілісний показник, що передбачає сукупність кількісних і якісних характеристик;
- об'єктивна трансформація кількісних значень показників обстеження інтелекту в якісні, що впливає на рівень як вимірювання обдарованості учня;
- високий рівень розумової поведінки обдарованого учня старших класів спонукає до ефективної організації освітнього процесу.

Для виявлення, розроблення та експериментальної перевірки критеріїв ефективності освітнього процесу в наукових ліцеях, що передбачено завданнями нашого дослідження, будемо виходити із обґрунтування критерію як умови розвитку інтелектуально обдарованої дитини, її суб'єктної активності в освітньому процесі, враховуючи:

- ціннісні орієнтири змісту освітньої діяльності з учнями старших класів;
- якість організаційного складика освітнього процесу;
- здатність організаційної структури освітнього середовища ліцею повноцінно забезпечувати варіативні (ефективні) форми діяльності з ліцеїстами;
- можливості вибору індивідуальних освітніх програм, маршрутів для творчого зростання та розвитку наукового потенціалу ліцеїста;
- якість та ефективність освітнього простору, можливостей для додаткових освітніх послуг для дослідної діяльності та розвитку інтелектуальних здібностей;
- якість і використання науково-методичного супроводу в освітньому процесі наукового ліцею;
- використання інноваційних методик, технологій, сучасних практик педагогічної діяльності з інтелектуально обдарованими дітьми;
- якість інформаційного забезпечення та засобів підтримки у здобутті освіти ліцеїстів;
- оптимальність освітнього процесу, відповідність навчальних програм і планів потребам ліцеїстів;
- рівень освітніх результатів очікуваних учням старших класів шляхом порівняння та рівень задоволеності ними.

Результативність є якісним параметром, що свідчить про тенденції якості освіти, динаміку показників інтелектуального розвитку, що постає сукупним показником конкретних результатів і досягнень.

Отже, система виявлених параметрів інтелектуальної обдарованості ліцеїстів покликана виявити його сильні та слабкі сторони, а обробка отриманих результатів надасть можливість спрогнозувати шляхи й умови подальшого розвитку їхніх інтелектуальних здібностей з метою використання в досягненні особистих цілей.

У науковому ліцеї здібності учнів здебільшого оцінюються з урахуванням показника інтелектуального розвитку, рівня дослідної активності, здатності до прогнозування, спостереження, аналізу, проєктування тощо. На основі тестового обстеження інтелекту, виявляються суб'єктивні результати рівня розвитку ліцеїста та його об'єктивні здобутки, що слугує основою для конкурсного відбору на навчання до наукового ліцею.

У процесі проходження відбору для зарахування до наукового ліцею враховується інтерес дитини до науки, адже в такому закладі освіти доводиться успішно засвоювати як стандартну програму, так і спецстандарт освіти наукового спрямування, активно займатися дослідною діяльністю, брати участь у конкурсах МАН та учнівських конкурсах із певних дисциплін тощо.

До наукових ліцеїв висуваються високі вимоги щодо його статусу й умов функціонування, зокрема, й до якості освітнього процесу, його змісту, методів, форм, технологій і результату.

Завданнями наукового ліцею передбачено:

- здійснення освітньої діяльності, що спрямована на залучення та підготовку учнів до наукової, науково-технічної та експериментальної діяльності;
- забезпечення здобуття учнями освіти понад вимоги відповідного державного освітнього стандарту;
- організацію навчання учнів, які виявили здібності в певній освітній галузі відповідно до наукового профілю закладу освіти;

У сучасних академічних ліцеях, частина яких трансформуються в наукові, існує практика використання науково обґрунтованих програм навчання обдарованих дітей, що підтверджено позитивними результатами їх реалізації, переважна більшість учнів володіє високим рівнем

мотивації до науково-пошукової діяльності. Заклади освіти такого типу укомплектовані високо кваліфікованими педагогічними кадрами, зокрема науковцями, які мають високий професійний рівень.

Зміст спеціалізованої освіти ліцею передбачає наукове спрямування, що здобувається на рівнях базової та профільної середньої освіти, що корелюється з вимогами до компетентностей і результатів дослідно-орієнтованого навчання.

В освітньому процесі в рамках наукового ліцею значну увагу приділяють дослідній діяльності, на відміну від академічних ліцеїв, де передбачено виконання інтелектуальної творчої та пошукової діяльності здобувачів освіти, основними видами якої є дослідно-експериментальна, винахідницька, конструкторська, раціоналізаторська тощо.

Особливістю освітнього процесу в науковому ліцеї є формування дослідної компетентності, що забезпечує здатність здобувача освіти виконувати дослідні завдання, здійснювати дослідну діяльність, що спрямована на отримання нових знань і пошук шляхів їх застосування, відповідно до обраного профілю. Тому дослідне навчання передбачає використання різних організаційних форм для пошуку нових знань, тверджень, ідей шляхом здійснення дослідної діяльності.

Науковий ліцей створює умови для розвитку та реалізації інтелектуального потенціалу учня, забезпечує його підготовку до подальшого навчання у закладі вищої освіти (ЗВО) та подальшого зростання, використовуючи різні форми діяльності, що пов'язано з:

- розширенням співпраці з науковими установами та інституціями (НЦ «Мала академія наук України» (МАН України), науково-дослідні інститути, наукові центри тощо);
 - розширенням форм співпраці ЗВО з метою створення належних умов для організації науково-дослідної діяльності вчителів та учнів ліцею;
 - удосконалення діяльності педагогічних працівників з метою здійснення наукових експериментальних досліджень та їх координації;
 - створення умов для гармонійного розвитку ліцейств шляхом співпраці учнів, учителів, дослідних виробничих структур та організацій щодо здійснення науково-дослідної діяльності.
- Сьогодні наукові ліцеї лише починають діяльність відповідно до чинних державних законодавчих і нормативних документів. Для отримання нового статусу відповідно до Положенням «Про науковий ліцей та інтернат-ліцей освітньому закладу» необхідно:
- обрати науковий профіль, за яким буде працювати заклад (поглиблене вивчення окремих предметів плюс наукові дослідження в цій галузі);
 - укласти угоду про співпрацю з ЗВО (університети також зможуть відкривати наукові ліцеї);
 - укласти договір про співпрацю з відділенням МАН України, організовувати участь учнів у всеукраїнських та міжнародних заходах змагального характеру наукового (науково-технічного) спрямування (конкурси, олімпіади, турніри тощо);
 - залучити не менш ніж двох досвідчених педагогічних або науково-педагогічних працівників до керування дослідженнями;
 - підтвердити, наскільки активно займаються учні науковою діяльністю за допомогою вибраних дослідних проєктів, учнівських патентів, винаходів.

Наукові ліцеї переважно створюються у великих містах, обласних чи районних центрах і функціонують за різними напрямками: природничо-науковий, фізико-математичний, гуманітарно-історичний тощо.

Здобувачі освіти у співпраці з вчителями та науковцями працюють над розв'язанням технологічних, інженерних, економічних, соціальних і гуманітарних проблем шляхом проведення наукових досліджень та експериментальних робіт, завдяки яким розвиваються інтелектуальні здібності та обдарування кожного ліцейста.

У процесі нашого дослідження передбачено здійснити: психолого-педагогічний моніторинг для виявлення розвитку інтелектуальних здібностей учнів наукового ліцею в освіт-

ньому процесі, що передбачає здійснення комплексного оцінювання різних сторін поведінки навчальної діяльності учня, використавши джерела інформації; виявлення динаміки розвитку здібностей і досягнень за визначений час і тривалість освітнього процесу; спостереження за розвитком інтелектуальних здібностей учня в різних навчальних ситуаціях; аналіз розумової поведінки учня в тих ситуаціях та видах діяльності, що максимально відповідають його інтересам (дослідна, проєктна наукова діяльність, участь у реалізації наукових програм і різних формах відповідної предметної діяльності тощо); оцінювання продуктів/продукції та результатів досягнень в освітній діяльності; оцінювання портфоліо учня, виявлення ознак позитивних змін інтелектуальної обдарованості учня відносно його попередніх результатів та рівня розвитку шляхом аналізу та порівняння реальних досягнень у навчанні, предметних олімпіадах, науково-практичних конференціях, конкурсах, фестивалях тощо.

Для виявлення кількісних та якісних показників розвитку інтелектуальних здібностей учнів старших класів у пізнавальному та креативному сегментах буде використано діагностичний інструментарій, зокрема пакет тестів для виявлення впливу мотиваційного фактору на інтелектуальну діяльність з урахуванням особистісних параметрів учнів, емоційного фону, ефективності освітнього процесу в науковому ліцеї.

Тестове обстеження інтелекту – це суб'єктивні результати рівня його розвитку та виявлення об'єктивних здобутків. Причому якість тесту з виявлення інтелектуального розвитку учня буде залежати від науково обґрунтованого набору завдань, що входять до його змісту. Тестові завдання мають виявити рівень розвитку різних сторін і проявів розумового розвитку ліцеїста, а критерії та показники будуть слугувати базою для узагальнення висновків про динаміку його інтелектуального розвитку.

Таким чином, з урахуванням вимог до наукових ліцеїв, мети та завдань, що стоять перед їхніми колективами, критерії та показники розвитку інтелектуально обдарованих учнів старших класів-ліцеїстів мають корелюватися з їхніми інтересами, цілями та відображати готовність до подальшої наукової діяльності на етапах отримання освітніх послуг в освітньому просторі.

Використані літературні джерела

1. Волощук І.С. Обдарованість: сутність і типологія / І.С. Волощук // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика. 2009. Вип. 2. С. 9–25.
2. Буров О.Ю. Динаміка розвитку інтелектуальних здібностей обдарованої особистості у підлітковому віці: монографія / О.Ю. Буров, В.В. Рибалка, Н.Д. Вінник та ін.; за ред. О.Ю. Бурава. Київ : Інфосистем, 2012. 258 с.
3. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования / М.А. Холодная. 2-е изд., перераб. и доп. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 272 с.
4. Позняков В.В. Творческое развитие личности в пространстве цели / В.В. Позняков // Научные труды Республиканского ин-та высшей школы/ под ред. В.Ф. Беркова. Минск : РИВШ, 2012. Вып. 11. С. 290–298. (Серия «Филос.-гуманитарные науки»).
5. Стернберг Р. Инвестиционная теория креативности / Р. Стернберг, Е. Григоренко // Психологический журнал. 1998. № 2. С. 144–160.
6. Мухина В.В. Возрастная психология: учеб. для студ. вузов / В.С. Мухина. Москва : Издат. центр Академия, 1997. 432 с.
7. Положення про науковий ліцей та науковий ліцей-інтернат: Постанова Кабміну України від 22 травня 2019 р. № 438. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-znnya-pro-naukovij-licej-ta-naukovij-licej-internat>.

References

1. Voloshchuk, I.S. (2009). Obdarovanist: sutnist i typolohiia [Giftedness: essence and typology]. *Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia ta praktyka – Education and upbringing of a gifted child: theory and practice*. Vol. 2. P. 9-25.

2. Burov, O.Iu., Rybalka, V.V., & Vinnyk, N.D. (2012). *Dynamika rozvytku intelektualnykh zdibnostei obdarovanoi osobystosti u pidlitkovomu vitsi [Dynamics of development of intellectual abilities of gifted personality in adolescence]*. Kyiv. 258 p.
3. Holodnaja, M.A. (2002). *Psihologija intellekta: paradoksy issledovanija [Psychology of intelligence: paradoxes of research]*. St.Peterburg. 272 p.
4. Pozniakov, V.V. (2012). *Tvorcheskoe razvitie lichnosti v prostranstve celi [Creative development of personality in the space of the goal]*. *Nauchnye trudy Respublikanskogo in-ta vysshej shkoly – Scientific works of the Republican Institute of Higher School*. Minsk. Vol. 11. P. 290-298.
5. Sternberh, R., & Hryhorenko, E. (1998). *Investicionnaja teorija kreativnosti [Investment theory of creativity]*. *Psihologicheskij zhurnal – Psychological journal*. 2. P. 144-160.
6. Mukhyna, V.V. (1997). *Vozrastnaja psihologija [Age Psychology]*. Moscow. 432 p.
7. *Polozhennia pro naukovyi litsei ta naukovyi litsei-internat: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22 travnia 2019 r. № 438 [Regulations on scientific lyceum and academic lyceum: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 22, 2019 No. 438]*. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-znnya-pro-naukovij-litsej-ta-naukovij-litsej-internat>.

Meleshko Vira. Theoretical Bases of Criteria and Indicators of Development of Intellectually Gifted Students of Scientific Lyceums.

Summary.

The article analyzes the theoretical foundations of the development of intellectual giftedness, elucidates the essence of this phenomenon as a device of mental activity, discloses the connections between components of intellectual giftedness, presents the concepts of “criteria”, “indicators”, their semantic meanings, which are disclosed in literary sources.

The urgency of the problem of the development of intellectually gifted personality is closely linked to the further expansion of the network of academic lyceums, the creation of innovative educational space that will promote the development of intellectual abilities of those seeking education. Such institutions pay attention to the peculiarities of the educational process aimed at research activities, which requires the identification of a set of criteria and indicators of intellectual giftedness and its components in terms of effective and high quality training in scientific lyceum

Actual problems related to the education of gifted children in scientific lyceums are considered, the motivation of the development of the intellectual abilities of the lyceum students is correlated, which corresponds to their goals, interests and abilities. The requirements for the intellectual gift of students of scientific lyceum students as recipients of education and readiness to study in such educational institutions are highlighted.

To identify quantitative and qualitative indicators of the development of intellectual abilities of high school students in the cognitive and management segments, diagnostic tools will be used, including a package of tests to identify the influence of a motivational factor on intellectual activity taking into account the personal parameters of individuals, emotional background, the effectiveness of the educational process in the scientific lyceum.

In our study, psychological and pedagogical monitoring is envisaged to identify the development of intellectual abilities of students of scientific lyceum in the teaching process, which involves conducting a comprehensive assessment of various aspects of student behavior, using different sources of information; identification of dynamics of development of abilities and achievements for a certain time and duration of the educational process; organization of observation of the development of the intellectual abilities of the individual in different educational situations;

Organization of the observation of the development of the intellectual abilities of the individual in different educational situations, as well as the analysis of the student's reasonable behavior in different types of activities relevant to his interests (research, project scientific activity, participation in the implementation of scientific programs), during the second stage research will be carried out relevant subject activity.

Key words: intellectual giftedness; giftedness indicator; scientific lyceum; development of intellectual giftedness.

Мелешко В.В. Теоретические основы критериев и показателей развития интеллектуальной одаренности учащихся научных лицеев.

Аннотация.

В статье анализируются теоретические основы интеллектуальной одаренности, выясняется сущность этого феномена как аппарата умного поведения. Раскрываются связи между компонентами интеллектуальной одаренности. Подаются толкование понятий «критерии», «показатели», их смысловые значения, которые раскрыты в литературных источниках.

Рассматриваются актуальные проблемы, связанные с обучением одаренных детей в научных лицеях. Приводится мотивация развития интеллектуальных способностей лицеистов, что коррелируются с их целями, интересами и способностями. Выделены требования к интеллектуальной одаренности учащихся научных лицеев как соискателей образования и их готовности к обучению в таких учебных заведениях.

Ключевые слова: интеллектуальная одаренность; критерии; показатель одаренности; научный лицей; развитие интеллектуальной одаренности.

Стаття надійшла до редколегії 20 вересня 2019 року